

keszti. Nem véletlen tehát, hogy Kovács István szükségesnek látta: az első tíz évfolyam anyagát feldolgozza úgy, hogy az alkalmas legyen a sokirányú keresésre.

A repertórium Benák Katalin lényegre törő *Ajánlója* után a szerző – tételszámmal ellátva – minden közleményt, képet felsorol. Így a nyomtatott formában megjelent tíz évfolyam harminc számának utolsó tétele a 948. számot viseli.

Ehhez kapcsolódik az elektronikus *Vásárhelyi Látóhatár* eddig megjelent anyaga, melynek témaköre az alcíme is egyben: Kultúra, Társadalom.

A folyamatos tételszámozásnak köszönhetően látható, hogy az utolsó közlemény az 1142. – azaz ennyi a tíz év termése.

A befejező rész a 89–127. oldal között a *Mutató a Vásárhelyi Látóhatár repertóriumához*, amelyben a földrajzi neveken és a személynveken kívül a közlemények jellegére, tartalmára. ahol szükséges, ott röviden utal. Ez a *Mutató* még a korszerű segédeszközök mellett is nagy segítség az olvasók részére, mert a szerző neve, vagy a keresett tárgy alapján könnyen meg tudják találni a szükséges írást, műalkotás reprodukcióját, fotókat.

(Kovács István: *Vásárhelyi Látóhatár Repertórium*: nyomtatott I – X. és eLátóhatár I – VI. évfolyam. Hód-Biotech Kft.–Hód Kiadó, Hódmezővásárhely, 2020. 127 oldal)

Dobos Irma

TANULMÁNYOK A VAJDASÁGI DUNA MENTÉRŐL

Silling István tematikusan rendezte egybe az összeválogatott tanulmányokat, sőt, a témakörök alapján kialakított fejezetek címet is kaptak: *Rólunk szóltak, Jegyzetek a Nyu-*

gat-Bácskáról, Kupuszináról, Vallási népéletünkről.

A legtöbb tanulmányt az első fejezetben olvashatjuk, méghozzá a vidék népéletének kutatóiról. A jeles elődök a magyar néprajz klaszszikusai vagy éppen a vajdasági magyar kultúra jelesei. Csupa olyan kutató, alkotó, aki az elmúlt évtizedek alatt kiesett a köztudatból, bár az sem biztos, hogy annak szerves részei voltak valaha is. Tanulmányok a tudós elődökről: *Bellosics Bálint, vidékünk nemzetiségeinek első magyar néprajzkutatója; Kármán József verbászi református lelkész a babonáról 1877-ben; Kálmány Lajos és a Krisztus-mondák; Bálint Sándor vajdasági kutatásairól; Herceg János jegyzetei nyelvjárásról és néprajzról; „Kírváj”, a bácskai búcsú – kilencven év távlatából; Bodor Anikó Kupuszinán; A népélet motívumai a drávaszögi Neumayer Újlaki Kornél Dezső elbeszéléseiben.*

A második fejezet a kiségiót mutatja be: *Múlt, jelen és jövő a nyugat-bácskai magyarok szemével; Nyugat-Bácska szétszórt magyarjairól.*

A harmadik fejezet a szülőhelyet járja körül: *Élet a Duna mentén; Vándorélet; Putri 2., avagy százéves sors; A műrokonság és a házassági rokonság néhány jellegzetessége Kupuszinán; Földet vagy iskolát?*

A negyedik, zárófejezet a vallásos népélet elemeit villantja fel: *A templomterület identitást jelző elemei; Községi fogadalmi szokások Nyugat-Bácskában; Nyugat-bácskai búcsúk; Egy ritka bánsági Szentháromság-kereszt.*

Ez tehát a kínálat, ebből szemezgethet az olvasó és a könyv bemutatására vállalkozó egyaránt.

Az első kutató, akinek bácskai tevékenységét részletekbe menően megrajzolja Silling István, az a Bellosics Bálint, aki Rédicson szlovén/vend családban született és nemzetiségiként jól beszélt délszláv nyelv-

veket, ami igazán akkor jelentett előnyt, amikor a bajai tanítóképző tanárként ismerkedhetett meg a soknemzetiségű Bácska világával. Igen korán pártoló tagja lett a zombori székhelyű Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulatnak, publikált a Magyar Néprajzi Társaság folyóiratában, az *Ethnographiában*. Az említett folyóiratban a nyári napfordulóról értekezve adatokat közölt többek között Felsőhegy, Adorján, Orom, Óbecse, Zenta településekről.

Az esővarázslásról írott tanulmányában Orlovát, Mosorin, Dolova, Sztárcsova, Bavaniste, Pancsova szerb folklóradatait közölte. Silling részletekre figyelő alapossgal rajzolja meg Bellosics bácskai tudományos tevékenységét.

Érdekes a következő szerző és a téma is, hiszen Kármán József verbászi református lelkészként írt babonalexikont, ami az első magyar nyelvű folklórkiadvány a Bácskában. A felvilágosult elméjű író a babonák világáról kívánta lerántani a leplet. „*A didaktikus szándékkal írt szöveggyűjtemény pedig végig sorolja az összes általa*

ismert babonát, hogy példával illusztrálja a hiedelmek, hiedelemlények valótlanágát.” Alsó-Bácska hiedelemplékeit Verbácfalva, Óverbác, Feketehegy, Cservenka, Temerin, Óbecse településekről közli. Kármán nyelvhasználatát – mint arra Silling utal – néha archaikus és sok közmondást, szólást és szóláshasonlatot használ, ami még inkább színesíti írását.

Kálmány Lajos a Temesköz kutatójaként meséket, mondákat, balladákat, dalokat gyűjtött. Főként a szegedi kirajzású településeket járta a tudós pap, azokat, melyek ma a szerbiai Bánságban vannak: Szaján, Egyházaskér, Majdán, Rábé, Oroszlámos, Padé, Tizzaszentmiklós, Tiszahegyes,

Hódegyháza, Monostor, Morotva, Terján, Feketető, Firigyháza, Gyála, Kisorosz, Magyarszentmihály, Törökbecse, Elemér. A hatalmas anyagból Silling István a Kálmány által gyűjtött Krisztus-mondákat elemzi, műfaji, tematikai szempontból vizsgálva a szövegeket. Mint írja, a „... *mondát mesélő ember a maga vagy környezete életét, az úgynevezett sorsot, a megváltoztat-hatatlant láttatja krisztus szavai vagy tettei mögött*”.

Külön kitér Kálmány korát megelőző, előremutató lejegyzési módszerére, ami tükrözöte a kiejtési és a nyelvjárási sajátosságokat.

Bálint Sándornak a bácskai vallásos népelektudatásait is áttekinti. Mint írja, a terepmunkára a rövid életű újabb magyar impérium alatt volt lehetősége és a kutatási eredmények egy részét a *Kalangya* folyóiratban publikálta. A folyóirat szerkesztője az a Herceg János volt, akinek munkásságáról két tanulmányt is beavagatott újabb kötetbe Silling.

Az elsőben Herceg nyelvjárási és néprajzi jegyzeteit szemlézi, a magyarok, sokákok, bunyevácok népeleti sajátosságait mutatva meg, így a viselet, nyelv és folklór áttekintésén keresztül. Még egy tanulmányt szentel Herceg munkásságának, amelyben a néprajzkutatásról szóló jegyzeteit veszi sorra. A „*Kirváj*”, a *bácskai búcsú – kilencven év távlatából* egy 1933-as írás bemutatása, elemzése, amely Nagy Lajos zentai újságíró tollából született és a *Jugoszláviai Magyar Újságban* jelent meg.

A zentai etnomuzikológus, Bodor Anikó kupuszinai gyűjtéseit bemutató írása egy igen kiterjedt kutatói kapcsolathálót is felvillant.

A fejezetet egy elemzés zárja, melyben a drávaszögi Neumayer Ujlaki Kornél Dezső elbeszéléseiben megjelenő népnyelvet és népeleti motívumokat tekinti át.

Nyugat-Bácska a szűken vett szülőföld, így érthető, hogy a történelmi néprajzi írásait ebben a fejezetben találja az olvasó. A tér-

ségben őket épp úgy foglalkoztatja a múlt, jelen és jövő, mint a kérdésről értekező Silling Istvánt. A történeti múlt XVIII–XX. századi alakulása, a gyarapodó, majd stagnáló magyar közösségek, felbolygatott etnikai térmozaik alakulása, változása, s mind ebben a falvak népének ön- és jövőképe rajzolódik ki.

Tulajdonképpen az e cikkben megkezdett gondolatmenet folytatása a vidék szétosztó magyarjairól szóló következő írás. Szomorú és időszerű megállapítása a nyelvi és kulturális örökségvesztés XXI. századi kibontakozását példázza.

A szülőfaluról, Kupuszináról külön fejezetben, a szociográfia műfajában merítkezve rajzolja meg a falu Duna menti életét. A táji adottságokat a maga javára fordító, gazdálkodásába beépítő közösség élete mutatkozik meg Sillinget olvasva.

A *vándorélet* című írás egy család helykeresését, pionír szelleméből fakadó szétszóródását és lassan kihúnyó rokonai kapcsolatait, kötődéseit mutatja be.

A százéves sorsot leíró szociográfiai helyzetjelentése a kupuszinai Putri utca lakóit mutatja be 1910-re, 1938-ra és 2014-re fókuszálva.

Ebbe a fejezetbe illesztette be rokonsági kapcsolatokat taglaló írását, ami érthető, hiszen számos szociografikus elemmel találkozhat benne az olvasó, legyen szó komaválasztásról vagy akár annak szerepéről az emberélet fordulójában.

A fejezetet megint csak olyan írás zárja, amely inkább szociográfiára épülő életstratégiai elemzés, már a címe sokatmondó: *Földet vagy iskolát?*

A zárófejezet nyitótanulmánya a tempolmér identitást jelző díszítését mutatja be. Többek között azt a szokást, melyet főként a vallásos sokácok gyakorolnak, a templombelsőt háziszóttással borítva be. A közösségi fogadalmi szokások, valamint a nyugat-bácskai búcsúk elemzésekor képet kap az olvasó a táj etnikai hagyományainak vallási sokszínűségéről.

A zárótanulmány pedig a szakrális kisémlékek világából idéz egy bánási példát, Németcsernye egykori temetőjének Szentháromság-keresztjét.

(*Silling István: Duna menti életünkről. Forum Könyvkiadó. Újvidék, 2020. 189 oldal*)

Klamár Zoltán

KITŰNŐ ÉS SZEMET GYÖNYÖRKÖDTETŐ KÖNYV A BALATON KUTATÁSÁNAK LEGÚJABB EREDMÉNYEIRŐL

Id. Lóczy Lajos és a Balaton neve örök időkre összeforrott. A kiváló tudós egyike azoknak, akik a legtöbbet tették, talán ő tette a legtöbbet a „*magyar tenger*” és környezetének tudományos megismeréséért és megismertetéséért. 1891-ben az ő kezdeményezésére és vezetésével alakult meg a Magyar Földrajzi Társaság Balaton Bizottsága a tó és környékének részletes és sokoldalú (természettudományi, történeti, művelődéstörténeti stb.) tanulmányozása céljából. A mintegy 60 magyar és külföldi szakember közreműködésével két évtizeden keresztül id. Lóczy irányításával folytatott munkálatok tematikus összegzései az ő szerkesztésében *A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei* sorozatcímrel 1897 és 1920 között 32 kötetben (két térképpel), összesen mintegy 7000 oldal terjedelemben jelentek meg Budapesten magyar, Bécsben pedig német nyelven. E világviszonylatban is egyedülálló vállalkozásban a szervező- és irányítótevékenységen kívül közvetlenül az ő nevéhez fűződik a földtani kötet (*A Balaton környékének geológiai képződményei és ezeknek vi-*

